

Jaap Meyer toal-tolk uit stad der zondaren

Door JOW POPPEN

Al wéer een groen Grunneger Bouk. Na Siemon Rekers handwijzer voor de moderne spelling van ons dialect heeft nu Jaap Meijers „Tolk van 't Olle Volk” het licht gezien. Lichter van kleur, zwaarder van inhoud, maar beide werkjes hebben meer verwant dan de tint alleen. De liefde voor de taal is het meest bindende element van beide auteurs. Reker heeft zijn uitgave bedoeld als aanloop voor zijn komende grote werkstuk, het Nieuwste Groninger Woordenboek. Meijer noemt zijn „cahier” het joods supplement op de grondslag, die ooit K. ter Laan ook voor Rekers activiteiten legde: het Nieuw Groninger Woordenboek.

Meijer is nog niet uitgeschreven. Zijn „Tolk” bevat ongeveer de helft van zijn materiaal. Hij beschouwt deze studie als het begin van een latere definitieve samenvatting. Dat kan dus een fraai geheel worden: de „bijbels” van Reker en Meijer, als taal-tolken van het Grunneger en joodse volk.

Voor Jaap Meijer persoonlijk is dat verband onlosmakelijk „Het dialect was destijds voor mij wat het water nog steeds moet zijn voor de allerlaatste vissen: het natuurlijke element. Waarin ik sprak, waarin wij joden spraken, die hier eeuwenlang hadden gewoond en gesappeld”. Maar toch.... „'t Vremde wuir ons zo aign as allin-neg fremdn kinn laign”. De spelling van deze tekst ter „gelaaide” van zijn cahier is wèl niet geheel volgens de nieuwe Reker, maar dat is niet zo belangrijk. Wat je erin kunt beluisteren, is van wezenlijker betekenis. Wie Jaap Meijer en/of Saul van Messel kent, kan zulks beamen.

Wenschoter Louwint
vrijdag 26 oktober 1984

Noem hem een trefwoord (lemma, in zijn Tolk-jargon) uit zijn belevingswereld, tussen „Aaches Leáaches” (langzaam aan, één voor één) en „Wenschoten” (zijn geboorteplaats), en Meijers gemoed schiet vol. Hij heeft het (net zoals in gesprekken met mensen, die op zijn gevoelige snaar

weten méé te trillen, gebruikelijk) laten leeglopen in deze „Tolk”. In persoonlijke, gebruiken, begrippen en af en toe begon daarbij ook zijn dichtader spontaan te vloeien: bie ter loan zuikn ie vergees noar ISRAELIET.

dat wok waitnschappelk wel eevm kwiet

veur aander lu/ook lu mor vraid vermoord

Blift JEUDE in joen toal 't rasechte woord.

De sjoel (eens synagoge) in Meijers geboorteplaats, die een gereformeerde kerk is geworden. „Mien sjoel is blind, dij zugt gain jeudn meer. Naachts in de wind heurt zai gereer”. Illustratie uit „Tolk van 't Olle Volk”.

RIJKE FOKLORE

Meijer wilde niet alleen in dit cahier vastleggen wat zich in zijn geheugen

heeft gegrift als het joods-Groningse taal-eigen, waarin hij is opgegroeid. Net zoals, volgens Reker, Ter Laan heel wat meer is dan è-n woordenboek alleen, heeft Meijer aandacht geschonken aan de rijke joodse folklore. Daarover bestaat in feite geen literatuur en opdat deze symbolen in een later stadium niet verloren zullen gaan, legde hij ze in dit cahier vast.

Vandaar bijv. de uitgebreide aandacht, die er aan onderwerpen als COHEN/COHEEN priester, FILLE gebed, GASSENE bruiloft, SABBAT, geschonken wordt. Ze worden beeldend geschilderd, naar wat Meijer zich herinnerde, las en hoorde: „uit de mond van mijn moeder”, verhalen van Pekelder ooms, op de Winschoter markt, van mien opoe. Hij plaatst ook kritische aantekeningen bij bronnen als het Woordenboek van Ter Laan en Winschoter kronieken van dr. T. Potjewijd. Bij het woord BEFOMMELN bijv., waar Meijer bij Ter Laan rechtstreekse lexicografische discriminatie constateert. Mèt een tip aan Reker hieraan bij de herziening van „ons grote Woordenboek” t.z.t. speciale attentie te schenken. Meijer zal dat zeker in de gaten houden...

Een voorbeeld van zo'n opmerking n.a.v. „Leven en werken in Winschoten” van Potjewijd is: NOACH, geliefde afkorting: Noochie. Een jongen Salomons woonde in de Engelsestrade, waar vele joden in een soort getto huisden, dat op Meijer als kind al de indruk maakte van een intiem eigen territorium. „Het is volstrekt onjuist om in na-oorlogse beeldvorming te doen voorkomen alsof zo'n buurt „een centrum van joods leven” zou zijn geweest”. Zo hoort u dat eens van een ingewijde!

Meijer gaat in zijn „Tolk” ook niet in op de lijst van joodse woorden en zegswijzen (het „bargoens”) in genoemd boek van Potjewijd. Het doordringen van jiddisje uitdrukkingen in de boeven- en volkstaal en het gebruik daarvan door niet-joden werd in Meijers kring niet als welkom ervaren:

'n Jehoede hèt gain verlet
om een jooij dij jiddisj redt.
Waar stroatstainn jiddisk proatn
kin'n souger massematn wel loatn.

PAKKENDE PROEVEN

En zo vult Jaap Meijer een zestigste pagina's in woord en beeld (o.a. illustraties van Hartog Nieweg, volkstype en boesjeude uit Delfzijl, en van de vuurwapenmachtiging B van dialectschrijver B.H. Broekema). Uiterst boeiend voor wie er bij kan horen en zier wat hij leest. In de rij van ruim 300 trefwoorden onder het motto „Aander lu bin ook lu” worden ook begrippen aangetroffen als: dansliedjes, met een

gedicht over Lazarus Stoppelman en zijn zeven muzikale zoons; de Balletjes (van Berg); de Galletjes (van Lievendag, die proef ik zelf nog op de tong...). Andere smaakvolle voorbeelden van Meijers eigenzinnige en daarvoor pakkende opzet van dit supplement.

Wezenlijke onderdelen daarvan vormen ook drie inleidende verhalen: Joden in het dialect; Resten van joodse taal; De jood in het Grunnegers. Daarbij zet hij enkele joodse scribenten in de schijnwerper: versjesmaker Simon van Hasselt (Sibboeren en Haulerwiek) en de al eerder genoemde Benjamin Heiman Broekema (Warffum), bijgenaamd Poere. Vooral de laatste heeft Meijer aangesproken: een slagersjongen, die de gave bezat in het geschreven woord in te spelen op de gevoelens van het plattelandsvolk. Hij noemt Broekema „de vruchtbaarste dialectschrijver, die Groningen en naar ik aanneem geheel Nederland heeft gekend”. In zijn soort een gedrevene, die het niet kon laten.

Is het hier, waar Meijer zich de gevoelens van verwantschap met Broekema heel bewust wordt? „Een kleurrijke persoonlijkheid, een gevoelsmens”. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat hij hierna Broekema's laatste brief, geschreven in Westerbork, het „voorlopige eindstation”, afdrukken liet. Een roerend bewijs van de bescheidenheid, de correctheid, de beleefdheid van de joodse „mini-Heijermans”, zoals Meijer hem noemt. „Alles valt geducht mee”, laat Broekema weten vanuit de laatste halte richting Auschwitz, „de ligging en de dekking is best. Er zijn hier veel optimisten en dat maakt het leven licht, voor zover dat in onze omstandighe-

den nog mogelijk is”. Maar Poere had al voorspeld, dat hij de Warffumer toren niet weer terug zou zien...

SLECHTE LU

Jaap Meijer heeft de levensband met Winschoten wèl mogen bewaren en aan dat persoonlijke lemma (niet alleen trefwoord”, volgens de Nieuwe Van Dale, maar ook „lijfspreuk”, en dat is het zeker in dit verband) is de laatste toelichting gewijd. Meijer is, zegt hij hier, afkomstig uit SODDEM. En niet Sodom, zoals bij Ter Laan vermeld. De oorsprong daarvan heeft hij niet kunnen nagaan, maar ter compensatie wordt de lezers een volksverhaal geboden. Daarin vertelt de rebbe over Abraham, die met Onze Lieve Heer over de „slechte lu” in Sodom en Gomorra onderhandelde.

„En as doar nou tien rechtveerdigen woondn...?” „Din zel ik stad nait kepot moaken” (Ons Laimeneer sprak de taal immers ook). Volgens de rebbe waren er geen tien rechtvaardige lieden in Winschoten te vinden. Hij riep uit: „Winschoten, dat betakent W'insjgoten”. En volgens Gen. 13:13 „En de mannen van Sodom waren zondaren” is dat in het Hebreeuws

„We'insje Sodom got'em”. We'insje got'em: Winschoten, zondaren dus. Gain besten. En doar is Jokkob Maaier no ook aine van. Niet op waarheid te controleren zo'n verhaal, maar wel kleurrijk.

En dat is deze „Tolk van 't Olle Volk” ook geworden. Wie zal kunnen controleren of alles wat Jaap Meijer hierin beweert juist is? Er zijn er niet meer zoveel over van het Oude Volk.

Bovendien, Meijer is er zelf ook nog niet klaar mee, met zijn werk als taal- en folklore onderzoeker, met zijn leven als jood in deze wereld. Hij zal er van zijn leven niet mee klaar komen, maar dat is het ook juist wat zijn leven uitmaakt. Hij blijft met de materie worstelen: tientallen „vertalingen” van Ragmones bijvoorbeeld; vrouwelijke voornamen („Ik heb een boeiende collectie verzameld”): een aparte publicatie waard. Hij laat ons weten er later nog op terug te komen. Hij is welkom.

Ofschoon hij constateert, dat geen Winschoter meer hoeft te vrezen, dat er door een jeude nog op de deur geklopt zal worden: „Komter moar in ast gain jeude is”. Meijer wil dat wel, zoals hij al tegenover een jongere collega liet weten, die van ver na 1945 is. Toen deze hem vertelde in de Engelsestraat te zijn geboren, was Meijer er niet even stil van, maar liep hij prompt weer leeg. „As ik in Winschoot kom, goan wie mitnander rond” Graag dus. Immegie Veldkamp zei dat als buurvrouw destijds ook al tegen hem: „Miejong, doe bist 'n zeun van 't Olle Volk, dat 'n veurrecht”.

Kom d'r in, in Soddem oftewel Mookum Beis (twee), volgens blz. 46 van het Supplement. Met dat groene boekje in de hand komen twee zondaren wel rond in hun We'insje got'em.

„Tolk van 't Olle Volk”, joods supplement op het Nieuwe Groninger Woordenboek van K. ter Laan, door Jaap Meijer, 64 pag., cahierformaat 28 x 20, uitsluitend verkrijgbaar bij stichting 't Grunneger Bouk, Torum 1, Scheemda, f 25,-.